

Valtiovarainministeriölle

Viite: VM/1229/00.01.00.01/2017

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto Avoimen hallinnon 4. toimintaohjelman luonnoksesta

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmis-oikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi toimintaohjelman luonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Avoimen hallinnon toimintaohjelmaluonnos

Valtiovarainministeriö on käynnistänyt Suomen Avoimen hallinnon 4. toimintaohjelman laadinnan vuosille 2019–2023. Kansallinen toimintaohjelma laaditaan tällä kertaa nelivuotiseksi, jotta se voi parhaiten tukea hallitusohjelman tavoitteita koko hallituskauden ajan. Toimintaohjelma rakennetaan niin, että sen puolivälissä tehdään tarkempi arviointi tavoitteiden toteutumisesta ja siitä onko tarvetta lisätä ohjelmaan uusia sitoumuksia.

Avoimen hallinnon työn perimmäisiä tavoitteita on ollut alusta asti kaksi: tukea luottamuksen vahvistamista yhteiskunnan eri toimijoiden välillä ja auttaa varmistamaan kaikkien tasavertaiset osallisuusmahdollisuudet yhteiskunnan toimintaan ja sen kehittämiseen. Näitä tavoitteita on korostettu vahvasti myös neljännen toimintaohjelman laadintaprosessin eri vaiheissa ja eri tahoilta saaduissa kommentteissa, näkemyksissä ja ehdotuksissa. Myös hallitusohjelma korostaa avoimuuden ja osallisuuden lisäksi vahvasti luottamusta.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää toimintaohjelmaluonnoksessa mainittuja lähtökohtia ja sitoumuksia kannatettavina. On tärkeää, että hallinnon avoimuutta edistetään, sillä se vahvistaa kansalaisten ja hallinnon välistä luottamusta ja edistää kansalaisten mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan kehittämiseen. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin huomauttaa, että luonnoksessa ei erikseen mainita tiettyjä ihmisryhmiä, kuten lapsia ja nuoria, avoimen hallinnon kohderyhminä. Jos avoimen hallinnon toimintaohjelma kohdistetaan koko väestölle, on vaarana, että toimenpiteet eivät tavoita muita heikommassa tai haavoittuvammassa asemassa olevia ihmisryhmiä.

Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta toimenpiteiden kohdistuminen koko väestöön ei ole riittävä toimenpide avoimen hallinnon edistämiseksi. Lapset tulisi ohjelmassa huomioida erityisenä kohderyhmänä, sillä lasten ikä ja kehitystaso eivät välttämättä riitä esimerkiksi koko väestölle suunnatun viestinnän ymmär-

tämiseen. Lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja saada se huomioon otetuksi edellyttää, että lapset saavat tietoa heidän ymmärtämällään tavalla. Siksi lapsiystävälliset viestintätavat tulisi huomioida myös toimintaohjelmassa.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Sopimuksen täytäntöönpanoa valvovan lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 12 koskee lapsen oikeutta tulla kuulluksi.¹ Yleiskommentissa todetaan seuraavasti: ”Jos osallistumisen halutaan olevan tuloksekasta ja mielekästä, se on nähtävä prosessina eikä kertaluonteisena tapahtumana.” Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että mikäli avoimen hallinnon toimenpiteiden halutaan todella koskevan myös lapsia, tulisi lapset huomioida toimintaohjelmassa kattavasti kaikissa toimenpiteissä, ei ainoastaan erillisissä ja yksittäisissä toimenpiteissä. Toimintaohjelmaluonnoksessa mainitaan sitoumuksessa 1 lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä. Lisäksi nuorten osallisuuden mahdollistaminen ja tukeminen mainitaan avoimen hallinnon tukipaketin päivittämistä koskevassa kohdassa. Erilaisten lapsia koskevien tilaisuuksien järjestäminen on tärkeää, mutta lisäksi lapset tulisi huomioida kauttaaltaan kaikissa toimenpiteissä, esimerkiksi hyvän virkakielen koulutuksissa, visualisoinnin rautalankamalleissa ja Avoimen Hallinnon strategian luomisessa. Ohjelmaan olisi hyvä tarkentaa, millä tavalla kussakin toimenpiteessä huomioidaan erilaiset kohderyhmät, kuten lapset ja nuoret.

Toimintaohjelman lähtökohdissa mainitaan, että toimintaohjelman puolivälissä tehdään sukupuolivaikutusten arviointi, jonka pohjalta tehdään tarvittavia muutoksia loppukaudelle. **Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että osana tätä väliarviointia tehtäisiin myös lapsivaikutusten arviointi.** Sen avulla voitaisiin varmistaa, että lasten oikeudet ja näkökulma tulee riittävällä ja oikealla tavalla huomioiduksi toimintaohjelmassa.

Yhtenä toimenpiteenä toimintaohjelmassa mainitaan tiedon hyödyntämistä helpottavien laatukriteerien laatiminen (sitoumus 4: avoin data). Lapsiasiavaltuutettu tuo tiedoksi, että myös lapsuudentutkimuksen kentällä on pohdittu vastaavien laatukriteerien laatimisen tarvetta. Kriteerien tarkoituksena olisi varmistaa, että lapsuudentutkimusta tehdään yhtenäisin ja eettisin periaattein, mikä helpottaisi tutkimustietoa hyödyntävien henkilöiden, esimerkiksi virkamiesten ja päätöksentekijöiden, työtä. Lapsiasiavaltuutettu tulee tekemään myöhemmin syksyllä Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle aloitteen laatukriteerien laatimiseksi lapsuudentutkimuksessa.

Jyväskylässä 30.8.2019

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Terhi Tuukkanen
Erikoistutkija

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12(2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi CRC/C/GC/12.